

JAAAN VILLARD - lõpetamata jäänud elu

Tõnis Tõnisson

Vahetevahel oleme Raplat nimetanud laulupealinnaks ja pidanud selles tähenduses silmas paari viimase aastakümne kestel siin edukalt viljeletud koori- ja ansambli laulu ning loomulikult selle kaudu esile kerkinud soololauljaid ja teisi tunnustatud muusikuid. Kindlasti on laululinna tiitel Raplale kordades iseloomulikum kui ei tea kust äkki esile tõusnud soov ennast lennuspordi pealinnaks kuulutada.

Kätt südamele pannes tuleb ju tunnistada, et lennuspordiga pole Raplal muud ühist kui ainult 80 aastat tagasi siit mitu kilomeetrit kaugemale venelaste poolt ehitatud Kuusiku sõjaväelennuväli, kust 1940. aasta talvesõja ajal saadeti Soome pommitajaid oma surma ja kaost külvavaid laste laiali puistama. Ka hiljem on toda lennuplatsi kasutanud ikka teised, mitte raplalased ise.

Aga laul ja muusika ka laiemas tähenduses on siinmail läbi aegade au sees olnud ning suuri muusikuid on Rapla kihelkonnast kogu aeg võrsunud, kõiki lihtsalt enam ei mäletata - aeg on nagu laine, mis rannaluidetelt jälgi uhub... Kui palju on neid, kes kuulnud midagi Rapla vallast pärit bassbaritonist Jaan Villardist? Läänud sajandi kolmekümnendate aastate lõpuks oli Villard jõudnud Eestis juba tunnustust koguda - ooperilauljana oli ta teise ilmasõja algusajaks saavutamas oma tippvormi. Villardist oodati mõndagi ja kui elu oleks läinud teisiti kui ta läks, võinuks see nimi seista ilmselt kõrvuti teiste meie sõjaeelsete ja -järgsete suurustega.

Talupoisina ooperikoori

Kodu-uurijana Rapla ning selle lähema ümbruse loo ning inimeste üks olulisemaid talletajaid Heino Toomtal on 1989. aastal ajalehes Ühistöö lapsepõlveaegu meenutades kirjutanud: „Istusin sageli igavledes õueväravas keldri muldrikul ja jälgin ajaviiteks, kui külarahvas põllul töötas/.../ Sageli jäi pilk pidama üle kahe pere põldude paistval Nõuril. Seal oli küla teiste sammaldunud katuste ja pikkade rehetaredega talude hulgas ainukene uus kahekorruseline elumaja. Suurte õunapuude vahelt paistsid selle kelpkatuse alt ainult ülemise korra aknad.“

Eriti kiindus minu pilk Nõuri ülemise korruse akna külge, kui sealse peremehe Tallinna konservatooriumis õppiv vend Jaan oma suvepuhkuse ajal võlus trompetist välja ühe trilleri teise järel. Siis oli terve küla lõbusat pillimängu täis. Samas pani ta trompeti kõrvale ja laulis madala häälega do-re-mi-fa-sol ja sama rida jälle tagasi. Nii mitmeid kordi. Ema ütles, et Jaan laulab häält lahti, et koolis õpitu ei ununeks ja et

hääli püsiks vormis. Nii kuulsin teda aastaid.“

Jaan Villard sündis 2. jaanuaril 1904 Jüri ja Miina Villardi kuuenda lapsena. Sünnikohaks on märgitud Rapla kihelkond, Rapla vald, Nõuri talu. Esimese koolihariduse sai poiss Alu vallakoolist, kuhu läks 8-aastaselt. Õpingud jätkusid Tallinnas Jakob Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasiumis.

Seda, et poisil on muusikalist kuulmist ning hea lauluhääli, pidi märgatama juba kooli ajal ja küllap seda häält Westholmi koolis pisut ehk isegi sätiti, sest kaks aastat pärast kooli lõpetamist, 1927. a, on Jaan Villard saanud tööd juba Estonia koori lauljana.

Muusikaline haridus konservatooriumist, lavaline eriharidus aga Estoniast

Esimene roll ooperis (Komtuur Mozarti „Don Juanis“) on tulnud 1929. aastal. Paralleelselt lauljatoega käis noormees Tallinna Konservatooriumis Aleksander Arderi lauluklassis, mille lõpetas 1935. aastal.

Villard ise on öelnud, et muusikalise kõrghariduse sai ta küll konservatooriumist, kuid lavalise erihariduse Estonia teatrist. Ta on maininud, et teatris aitas tema annet kõige enam arendada kolleeg Ants Lauter draamastuudiost ja oma lavameisterlikkuse tähtsaks eeskujuks on ta nimetanud suurt näitlejatri Liina Reimanit.

Oma tolleaegsete elamistingimuste kohta on Villard tagasihoidlikult öelnud, et elab ühetoalises kööbiga

Tulekahjude kumast valgustatud tänavale ilmunud viirastuslikud kostümeeritud tantsijad hirmutasid niigi ehmunud linnakodanikke.

korteris, kus peale elektri muid mugavusi pole. Mida luksuslikku saigi üks maalt tulnud noormees koorilaulja palgaga endale lubada. Hiljem on tuntuse laienemine muidugi elutingimusi oluliselt parandanud.

Kui Villardilt ükskord kolmekümnendate aastate lõpus küsiti, mis teda

Populaarne meeskvartett "Heli Neli" koosseisus (vasakult): Jaan Haabjärve, Paul Tammeveski, Jaan Villard ja Bruno Padjus.

Fotod: perekonna arhiivist

teatrisse töi, on ta arutlenud, et huvi lavael vastu võis põhjustada koolipõlves Estonias nähtud Kitzbergi „Enne kukke ja koitu“. Veel on ta pidanud oluliseks samast ajast pärit mälestust osalemisest Saksa teatris „Lumivalgekese“ etendustel.

Kriitikud märkavad Villardit

Jaan Villard oli mitmekesiste huvidega mees. Koolides oli ta omandanud saksa ja vene keele ning suhtlemistandardil ka inglise keele, osales aktiivselt Tallinna noorte meeste kristliku ühingu tegevuses, oli huvitunud maalikunstist, tehnikast, teadusest ja spordist.

Kahjuks pole enam neid, kes täna Jaan Villardi rolle mäletaksid, küll on aga säilinud ajaleheartiklid kaasaegsete reageeringutega. Heino Toomtal on aastate eest teinud kirjutatust kokkuvõtte: „Kujuka pildi J. Villardi arengust annavad teatriarvustused Eesti mitmetes ajalehtedes. Alguses tuleb tal (Villardil) leppida aastaid väiksemate rollidega või laulmisega ooperikooris. Alates 1933.

aastast hakkavad lavastajad J. Villardile usaldama ka kandvamaid osi ja kriitikud leiavad laulja kohta soovivamaid sõnu. 1937. aasta hooajast alates leiavad nad ainult kiidusõnu laulja arengu ja tema koolitatud hääle kõlavuse, „tema meeldivate laululiste ja mänguliste võimete kohta“. Tõste-

takse esile tema Angelotti osatäitmist (Giacomo Puccini ooperis „Tosca“), mõisavalitseja Dziembat (Stanislaw Moniuszko „Halkas“), Cappuletti Hector Berlioz „Romeos ja Julias“ jt.“

Jaan Villardi osatäitmistest hulk seitsmeteistkümnenda aasta kestel on olnud küllaltki suur. Nimetame siinkohal mõned nendest: Komtuur (Mozarti „Don Juan“ - 1929), Kontšak (Borodini „Vürst Igor“ - 1932), Gremmin (T. aikovski „Jevgeni Onegin“ - 1934), Benoit (Puccini „Boheem“ - 1936, 1941, 1943), Angelotti (Puccini „Tosca“ - 1937), Micha (Smetana „Müüdnud mõrsja“ - 1937), Sonora (Puccini „Tütarlaps Läänest“ - 1937), Orlik „T. aikovski „Mazepa“ - 1938), don Pasquale (Donizetti „Don Pasquale“ - 1938), Ping (Puccini „Turandot“ - 1939), Geza Alpassy (Abrahami „Roxi ja ta imemeeskond“ - 1940), Suurinkvisiitor (Verdi „Don Carlos“ - 1940), Doktor (Verdi „Traviata“ - 1941), Hiietark (Aava „Vikerlased“ - 1942), Biterolf (Wagner „Tannhäuser“ - 1942), Basilio (Rossini „Sevilla habemeajaja“ - 1943), Moruccio (d'Alberti „Madalik“ - 1943).

Lisaks ooperitööle laulis Jaan Villard aastatel 1939-1948 koos Jaan Haabjärve, Paul Tammeveski ja Bruno Padjusega ülipopulaarse meeskvarteti „Heli Neli“. Viimasel neljal aastal esineti põhiliselt saatuskaaslaste ees pagulaslaagrites.

Viimast korda oli Villard Estonia laval 1944. aasta 9. märtsi õhtul. Käimas oli mõned nädalad varem lavaküpseks saanud Eduard Tubi-

na balleti „Kratt“ neljas etendus, kui Tallinna kohale jõudnud vene pommituslennukid oma surma ja hävingut toovad laadungid rahuliku linna kohal valla päästsid. Muude objektide hulgas sai otsetabamuse ja võttis tuld ka Estonia teatrihoone ja näitlejad ning publik pidid varju otsima kõrvalmaja keldrist. Tulekahjude kumast valgustatud tänavale ilmunud viirastuslikud kostümeeritud tantsijad hirmutasid niigi ehmunud linnakodanikke - see on üks tolle õudust külvanud öö mälestusi, mida suust suhu edasi kantud.

Villard tegi selles lavastuses Peremehe rolli. Nagu nüüd teame jäi 9. märtsi etendus lõpetamata ja ühtlasi oli see ka viimane kord, kui publik sai nautida omaaegse tuntud koreograafi Rahel Olbrei loomingut - kunst ei käi kokku sõjareeglitega, esimene peab teise ees taanduma. Rahel Olbreile oli see üldse viimane lavastus - läänemaailm võttis siit põgenenud küll vastu, kuid ta ei vajanud nende andeid...

Jaan Villardi saarlannast abikaasa Elena (Lepik) Villard (3.01.1919) oli samuti laulja - metsosopran. Põhikohaga töötas ta sel ajal Tallinna Ringhäälingus, kuid astus aeg-ajalt üles ka teatris Estonia. Muide, ringhäälingu helistuudiod asusid Estonia hoones. Tolle aja kõnepruugis on Elena Villardit nimetatud meeolulaulude lauljaks (hilisemas tähenduses siis ehk estraadilauljaks), kes esines nii vahetult raadio otsesaadetes mikrofonis kui ka ringhäälingu avalikel õhtutel ning toona populaarsetes sõduritundides. Pärast Estonia